

DE NIEUWE STUDENT IN DE TANDHEELKUNDE

Uitkomsten van een Enquête

Aan meer dan één zijde wordt de overtuiging gehuldigd dat het aantal tandartsen niet is aangepast aan de toenemende vraag naar hun diensten. Als objectief bewijs wordt o.a. gehanteerd de geringe tandheelkundige dichtheid van ons land in verhouding tot andere landen in West- en Noordwest-Europa.

Aan het zoeken naar oorzaken heeft het niet ontbroken. Daarbij werd in de eerste plaats als psychologische factor bij de beroepskeuze naar voren gebracht dat het tandartsenberoep, vooral in tegenstelling tot dat van arts, de jeugd niets spectaculairs te bieden heeft, noch iets dat tot de verbeelding spreekt of appelleert aan de hang naar enigerlei vorm van beroepsromantiek, al was het maar een bescheiden vleugje heroïsme zo nu en dan in de dagelijkse uitoefening van het vak. Er is niet eens afwisseling in de vorm van incidentele verandering van werkmilieu. De tandheelkunst beschikt dus niet over opvallende aspecten, die het de abituriënt in uitzicht kan stellen. Het enige dat voor hem wellicht gevoelswaarde kan vertegenwoordigen is de moderne praktijksuitrusting, welke bij de jeugdige beschouwer lustverwekkende machinekamer-associaties kan oproepen als hij daar vatbaar voor is.

Aan zeldzame pogingen om de beweegredenen bij de keuze van het tandartsberoep op het spoor te komen, heeft het in het verleden niet ontbroken, maar de oogst aan algemeen geldige motieven is schraal gebleven. Bovendien verschilden en verschillen de omstandigheden inzake opleiding en vooruitzichten van land tot land, als gevolg waarvan het onderzoek niet meer dan regionale waarde kan worden toegekend.

Het oudste en wellicht enige serieuze is een Deens onderzoek van Bahnsen en Dalsgaard bij een honderdtal tandheelkundige studenten, waaraan Heinrich*) zonder vermelding van het jaar van de betreffende publicatie de volgende conclusies ontleent: „Terwijl de overige groepen (leraren, artsen, juristen en ingenieurs) een beroep kiezen om redenen, die op belangstelling en sociale gerichtheid wijzen, moeten de motieven van de tandartsen voornamelijk gerangschikt worden onder de economische, materiële en praktische factoren. Deze motieven maken bij andere studiegroepen slechts 5—15% uit, terwijl bij degenen die tandheelkunde studeren niet minder dan 45% van de antwoorden erop wijzen dat praktisch-economische overwegingen de doorslag hebben gegeven. Het vooruitzicht op een verzekerde levensweg, de korte studie alsmede geld te verdienen wordt telkens naar voren gebracht.”

*) E. Heinrich: Vom Erfolg in der zahnärztlichen Praxis 1952.

De citerende auteur meent dan ook dat de gevallen waarin de jongens een uitgesproken neiging vertoont om ons vak te kiezen, vrij zeldzaam zijn. De door hem verder in extenso vermelde motiveringen van hun beroepskeuze door (uiteraard duitse) tandartsen bieden voor ons weinig aanknopingspunten tot analogieën.

Ook *Balters* heeft zich blijkens dit boek ertoe gezet om eerstejaars studenten te ondervragen en komt tot de slotsom dat zij meer vage, op gevoelsbasis opgetrokken voorstellingen over de uitoefening van het beroep hebben, welke meer of minder ver van de ruwe werkelijkheid zijn verwijderd. Hij kwam tot de erkenning dat de tandheelkunde, als enig nog niet overvuld beroep, de korte studie, het gunstige vooruitzicht op een spoedig groot inkomen, de sociaal geziene positie, tot de studiekeuze of omzwaaien hadden geleid. Een helder inzicht in de werkzaamheid van de tandarts en in de ziekenfondspraktijk ontbrak geheel. Aldus *Balters*.

Men kan zich, hiervan kennis nemende, niet aan de indruk onttrekken dat deze analyses overleefd zijn. Dit vermoeden wordt trouwens bevestigd wanneer bij enig speuren blijkt dat zowel de een als de ander dateert van . . . 1933! Alleen al uit hoofde van de sinds dien sterk gewijzigde sociale en economische structuur hebben zij dan ook slechts nog historische betekenis, hetgeen niet belet heeft dat de eerstgenoemde deense enquête, bij gebrek aan meer recente gegevens, nog wel eens ten tonele is gevoerd.

Dit is in het kort de aanleiding geweest om voor het huidige tijdsbestel een poging te ondernemen om bij de tandheelkunde-begerige jeugd enig inzicht te verkrijgen aangaande de drijfveren die haar tot deze studiekeuze hebben geleid.

Daartoe stonden uiteraard twee wegen open. Wilden uitvoerige gegevens verzameld worden dan was een tijdrovende persoonlijke ondervraging van de betreffende studenten de aangewezen methode. Hoe veelzijdig wellicht het te verzamelen materiaal ook zou kunnen worden, de betrouwbaarheid zou sterk afhankelijk zijn van een onbevengene beantwoording der gegeven antwoorden. Zelfs bij een ongedwongen gesprek moet met een zekere terughouding van de ondervraagden rekening worden gehouden, hetgeen licht tot een vertekening van de ware motieven kan leiden.

Gekozen werd de schriftelijke enquête-vorm. Het bezwaar hiervan is dat men slechts de beschikking krijgt over bevestigende of ontkennende antwoorden op de gestelde vragen, waarvan de formulering van grote invloed is op de bruikbaarheid van het aldus verworven materiaal. Het voordeel is echter dat bij de (anonieme) invulling van het formulier de aldus ondervraagden onbeschoemd voor hun gevoelens kunnen uitkomen mits hierbij ernst wordt betracht. Zowel waarneming van de over het formulier gebogen nieuwelingen als de gegeven antwoorden wettigen de overtuiging dat deze studenten zich over het geheel goed rekenschap hebben gegeven van hetgeen van hen werd verlangd. Bijgevolg is er geen reden om de betrouwbaarheidswaarde van het verkregen materiaal in twijfel te trekken.

Gelijk gezegd betrof het hier de studenten die zich aan het Tandheelkundig Instituut te Utrecht voor de eerste maal hebben laten inschrijven.

Gegeven de matige toeloop tot de tandheelkundige studie in het algemeen wordt elk jaar het aantal inschrijvingen met een zekere spanning tegemoet gezien. Hoeveel — of hoe weinig — zullen het er ditmaal zijn? Uiteraard heeft de enquête ook hierop antwoord gegeven want geen der gegadigden ontkwam aan de invulling van het enquête-formulier. Welnu, van een verhoogde belangstelling voor de studie is geen sprake. Waren het er bij het begin van het vorige studiejaar 72, thans meldden zich 70 nieuwelingen aan. Op beide totalen dient echter een reductie te worden toegepast van 3 resp. 4 studenten, die niet tot de eerste jaars konden, resp. kunnen worden gerekend. In werkelijkheid zijn het er dus 66 waarvan 10 meisjes.

Volledigheidshalve zij nog vermeld dat het aantal toetredenden in 1953 slechts 55 betrof.

Op deze aantallen voor 1953 en 1954 moet bovendien een vermindering met 5 voor elk jaar worden toegepast, met betrekking tot hen, die zich in de loop van de betreffende cursus van de tandheelkunde hebben afgewend en tot een andere studie zijn overgegaan.

Bij de cijfers voor vroegere studie jaren moet trouwens met een soortgelijke reductie rekening worden gehouden, die daarop niet is aangebracht. Het betreft hier een van ouds voorkomend verschijnsel.

Anderzijds dient bij deze cijfers voor de afgelopen twee studie jaren ook rekening te worden gehouden met drie, resp. vier studenten die, hetzij zoals in October j.l. twee, na een geruime onderbreking van hun studie, weer naar het Tandheelkundig Instituut zijn teruggekeerd om deze voort te zetten, dan wel dat voor hen een speciale studieregeling is getroffen (artsen).

Tabel 1
Aantallen nieuw ingeschreven tandheelkundige studenten

Oct. 1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
56	97	78	65	92	85	60*)	55	69	66

*) N.B. Bij deze en de voorafgaande inschrijvingsgetallen is geen rekening gehouden met het aantal studenten dat in de loop van het betreffende jaar de studie heeft opgegeven.

Keren wij tot de gegevens van de enquête terug, dan blijkt de leeftijd van de voor de eerste maal ingeschreven studenten er als volgt uit te zien, waarbij de tussen haakjes geplaatste cijfers op de meisjes betrekking hebben.

Tabel 2

Leeftijd	17	18	19	20	21	22	23	24	25	ouder
Aantal	6(+1)	14(+1)	17(+4)	11	3(+1)	7(+1)	5(+1)	1	1	(+1)

Omtrent de vooropleiding blijkt uit de verkregen gegevens dat van het totaal van 66 studenten 47 in het bezit zijn van een eindexamen

H.B.S.-B, waaronder 7 meisjes. Daarnaast hebben 19 met inbegrip van 3 meisjes het Gymnasium B doorlopen. Van beide groepen hebben 26, w.o. 6 meisjes, hun opleiding gehad aan een Lyceum.

Verdeeld naar de levensbeschouwelijke grondslag der onderwijsinrichtingen zijn 40 (w.o. 8 meisjes) afkomstig van een openbare inrichting van voorbereidend onderwijs, 9 (w.o. 1 meisje) hebben een christelijke inrichting voor M.O. of V.H.O. doorlopen en 18 (w.o. 1 meisje) een rooms-katholieke onderwijsinstelling.

Ten aanzien van de herkomst in regionale zin blijkt dat in het noorden des lands 7 (1 meisje) wonen, daarentegen 40 (6 meisjes) in het midden. Het zuiden heeft aan de lichte nieuwe studenten een bijdrage van 14 (2 meisjes) geleverd.

Demografisch kan verder nog worden opgemerkt dat 30 van hen uit de grote stad afkomstig zijn en van het platteland 23; uit de provinciesteden in engere zin 13. Neemt men daarbij in aanmerking dat in de 11 „grote” steden een derde van de totale bevolking samengetrokken is, dan zou men kunnen concluderen dat van de grote agglomeraties meer aantrekkingskracht van de tandheelkunde uitgaat dan vanuit de provincie. Daarnaast schijnt de aantrekkelijkheid van het beroep meer te spreken op het platteland dan in de provinciesteden.

Onder de nieuwe studenten zijn er 4 die tevoren reeds een andere studierichting hadden gekozen, n.l. 2 de geneeskunde, 1 de natuurwetenschap en 1 de electrotechniek. Als beweegreden voor dit omzwaaien wordt opgegeven dat de eerste studie niet overeenkwam met de aanleg en dat meer bevrediging wordt verwacht van die in de tandheelkunde.

Hiermede hebben wij ongemerkt het gebied der objectieve feitelikheden verlaten en zijn aangeland bij de subjectieve factoren, waarvan kan worden verondersteld dat zij bij de tandheelkundige beroepskeuze een meer of minder overwegende rol vervullen. Of en zo ja, in welke mate verband bestaat of mag worden aangenomen, daarop hebben de navolgende voorgelegde vragen statistisch beschouwd zoal niet *het* dan toch een antwoord gegeven dat enigerlei conclusie toelaat.

Het ligt in de lijn der verwachtingen dat bij de beroepskeuze de aanstaande student zich een voorstelling maakt of reeds gevormd heeft omtrent het karakter van de studie die hem wacht. Van het sterk dualistisch geheel van de tandheelkundige vorming mag men wel veronderstellen dat in grove trekken bekend is waarin en waarom deze zo opvallend afwijkt van andere universitaire opleidingen. Dit in verband met het aantal eerder genoemde omzwaaiers, dat in de loop van het eerste jaar tot de ontdekking moest komen van de voor hen verkeerde beroepskeuze.

Aldus werd de inleidende vraag gesteld, in hoever de aanstaande student met de inrichting van de tandheelkundige studie op de hoogte is. Uit de ontvangen antwoorden is gebleken dat 50 studenten (w.o. 8 vrouwelijke) zichzelf „enigszins” op de hoogte acht. De overige 16 (w.o. 2 meisjes) verklaarden omtrent de studie onkundig te zijn. Nie-

mand der nieuwelingen meende van zichzelf te kunnen zeggen „goed” op de hoogte te zijn.

Onwillekeurig denkt men verder aan voorlichting omtrent of positieve beïnvloeding bij de studiekeuze door persoonlijke relaties tot vertegenwoordigers van het beroep of daarmee gelieerde personen. Het onderzoek daarnaar leverde de navolgende uitkomsten. In 6 gevallen (w.o. 1 meisje) is de vader tandarts, in één de moeder. Andere familieverbanden, die wellicht van invloed kunnen zijn geweest, betreffen eenmaal een zuster, 8 × een oom, 6 × een neef, 1 × een zwager en 9 × een vriend. In twee gevallen wordt een familielid zonder nadere aanduiding genoemd. In totaal hebben 29 nieuwe studenten een relatie tot de tandheelkunde; de overige 27 blijken er geen te hebben.

Bij het publieke oordeel over de vakbekwaamheid van de tandarts spelen, gelijk bij elk beroep, uiteenlopende oordeelsvormen een rol. Gegeven de technische inslag van de praktijkwerkzaamheden wordt bij de beroepskeuze vaak een maatstaf voor geschiktheid aangelegd, welke in de betreffende vraag als volgt was geformuleerd: „Van het beroep van tandarts wordt wel verondersteld dat men daarvoor „handig” moet zijn. Hebt U in Uw familiekring een dusdanige reputatie?”

Hierop antwoordden 22 (w.o. 5 meisjes) zonder voorbehoud met „ja”; 10 kwamen daar niet zo onomwonden voor uit en reageerden met „enigszins”. Van de overigen verklaarden 8 (w.o. 1 meisje) het niet te weten, terwijl 10 met stelligheid zichzelf de betreffende hoedanigheid ontzegden. De overblijvende 16 hebben kennelijk gemeend het antwoord schuldig te moeten blijven.

Voegt men de bescheidenen („enigszins”) bij de erkend handigen dan vormen zij tezamen de helft van het totaal.

Wie voor handig doorgaat kan niet nalaten daarvan zo nu en dan getuigenis af te leggen. Op de vraag naar hun voorkeur verklaarden 25 studenten (w.o. 5 meisjes) zich tot knutselen aangetrokken. Daarnaast gaven 19 (w.o. 2 meisjes) aan handenarbeid de voorkeur, terwijl tenslotte 13 (w.o. 2 meisjes) verklaarden geen ambitie in enigerlei vorm van huisvlijt te bezitten.

Onder de serieuze liefhebberijen staat bij de ondervraagden sport met 44 antwoorden (w.o. 6 van meisjes) bovenaan; dan volgen muziek met 25 (w.o. 2 meisjes) en tekenen met 13 amateurs. Genoemd worden verder nog postzegelverzamelen, fotograferen, radio en toneel als behorende tot de bijzondere belangstelling van elk één student. Ten slotte blijken 10 studenten (w.o. 4 meisjes) er geen enkele liefhebberij op na te houden.

Gelijk de belangstellende lezer al ziet aankomen is natuurlijk als clou van de enquête ook getracht een antwoord uit te lokken omtrent de drijfveren die de studiekeuze definitief hebben bepaald. Daartoe was de laatste vraag als volgt geformuleerd:

„Wat heeft U de tandheelkundige studie doen kiezen?”

- a. de studie trekt mij aan;
- b. de maatschappelijke positie van tandarts lijkt mij;

- c. de dagelijkse werkzaamheden in de tandheelkundige praktijk lijken mij prettig;
- d. het beroep lijkt mij financieel gunstig."

Bij dit uit de tent lokken was een gevarieerde beantwoording ook kwantitatief te verwachten. Enerzijds mocht worden gerekend met een bevestigende uitspraak aangaande alle vragen, daarnaast kon worden verwacht dat de nieuwe student zich tot één enkele of mogelijk wel tot één der genoemde motieven zou bekennen.

Het resultaat omvat dan ook een bonte verscheidenheid in de sterk gevarieerde combinatie van de beweegredenen.

Als eerste dient vermeld dat 19 der studenten slechts voor één der gestelde vragen tot een bevestiging kwamen. Twee vragen, uiteraard in wisselende combinatie, vonden in 18 gevallen beantwoording. Vijf der aldus ondervraagden gaven drie factoren als motief aan, terwijl op alle 4 vragen bevestigend werd gereageerd door 10 studenten. Een student had zich beperkt tot het zetten van een groot vraagteken, een andere had zich van het geven van antwoord onthouden.

Het heeft weinig nut de variaties als zodanig aan een nadere analyse te onderwerpen. Van belang is het wel vast te stellen dat 9 studenten (w.o. 2 meisjes) hebben verklaard dat alleen de (veronderstelde) aantrekkelijkheid van de studie over hun keuze heeft beslist en — uiterste tegenstelling — dat twee zich uitsluitend door de gunstige financiële vooruitzichten hebben laten leiden. Waarbij vooral niet onvermeld mag blijven dat het in beide gevallen een meisje betreft! Daarentegen gaf een student nadrukkelijk te kennen dat de financiële vooruitzichten hem niet interesseerden. Van de ondervraagden verklaarden 11 (w.o. 1 meisje) de dagelijkse werkzaamheden in de praktijk als voor hun beslissing doorslaggevend; de maatschappelijke positie was voor 2 mnl. en 1 vr. student beslissend geweest.

Telt men alle antwoorden groepsgewijs tezamen dan blijkt dat — naast andere overwegingen — 40 studenten zich door de studie aange trokken gevoelen en 26 de maatschappelijke positie een voor hen geldende waarde toekennen. Het meest gewaardeerd — door 41 studenten — worden de dagelijkse werkzaamheden in de praktijk, terwijl het minst (bij 25 studenten) de materiële vooruitzichten tot de verwachting spreken.

Wil men nog de voorkeur van beide sexen onderling vergelijken dan staan bij de manl. studenten de dagelijkse werkzaamheden in de praktijk het hoogst genoteerd, bij de meisjes de studie. Op de tweede plaats volgt voor de eersten de aantrekkelijkheid van de studie, bij de meisjes de dagelijkse werkzaamheden in de praktijk. De maatschappelijke positie spreekt meer tot de mannen dan tot de meisjes, welke bij de eersten op de derde en bij de laatsten op de vierde plaats komt. De financiële verwachtingen beschrijven echter bij de meisjes meer (derde plaats) dan bij de mnl. studenten, voor wie deze blijkens de uitkomsten pas in laatste instantie een punt van overweging hebben gevormd.

Mag men omtrent de mentaliteit der ondervraagde jongste generatie

uit het vorenstaande de moraal trekken, dan is als belangrijkste conclusie gerechtvaardigd dat de enquête geen enkele bevestiging oplevert van de karakteristiek der tandheekundige beroepskeuze zoals die in de (oudere) literatuur is gegeven. Men zou ook kunnen zeggen dat de nieuwe lichte studiosi van meer idealisme blijken te zijn dan in vroegere jaren kennelijk het geval is geweest.

Ook staat vast dat toekomstig geld verdienen — hoe gerechtvaardigd, ja noodzakelijk, — in de gedachten der abiturienten, wanneer het gaat om de keuze van het beroep, in het complex van bewuste drijfveren een zeer ondergeschikte plaats inneemt.

Hoe de reeds studerende tegenover de opleiding en hun toekomst staan, zal — eveneens aan de hand van een desbetreffende enquête — bij een volgende gelegenheid worden uiteengezet. B.